

اشکال مسئولیت

در حقوق کیفری بین‌المللی

GIDEON BOAS
JAMES L. BISCHOFF
NATALIE L. REID

برگردان

دکتر حسین آقایی جت‌متان

دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز

انتشارات جنگل

سرشناسه	بوس، گیدئون / BOAS, GIDEON
عنوان و نام پدیدآور	اشکال مسئولیت در حقوق کیفری بین‌المللی / تألیف: گیدئون بوس، جیمز ال. بیسچوف، ناتالی ال. رید؛ برگردان: حسین آقایی جنت‌مکان
مشخصات نشر	تهران: جنگل، جاودانه، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	۵۲۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۴۳۷-۶
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا	
یادداشت	کتاب حاضر ترجمه جلد اول از کتاب "Forms of Responsibility in International Criminal Law" است.
موضوع	مسئولیت جزائی (حقوق بین‌الملل)
موضوع	جرایم بین‌المللی
موضوع	جرایم علیه بشریت
شناسه افزوده	BISCHOFF, JAMES L. / جیمز ال. بیسچوف
شناسه افزوده	REID, NATALIE L. / رید، ناتالی ال.
شناسه افزوده	آقای جنت‌مکان، حسین، ۱۳۴۳- مترجم
رده‌بندی کنگره	۳۹۲ الف ۵۸/ب KZ۷۰۷۵
رده‌بندی دیویی	۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی	۴۱۵۸۴۲۵

عنوان کتاب: اشکال مسئولیت در حقوق کیفری بین‌المللی

برگردان: دکتر حسین آقایی جنت‌مکان

ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه

ناظر فنی: امین لشکری

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۵

قطع و تیراژ: وزیری، ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال با جلد نفیس

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۴۳۷-۶

[http:// www.junglepub.org](http://www.junglepub.org)

[email: info@junglepub.org](mailto:info@junglepub.org)

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰

۰۳۱-۳۳۲۰۵۰۶۷-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

فهرست مطالب

دیاچه

مقدمه مترجم

۱. مقدمه	۱
۱-۱- اشکال مسئولیت در حقوق کیفری بین‌المللی	۳
۱-۲- چارچوب، این کتاب و واژگان مورد استفاده	۶
۲. فعالیت مجرمانه مشترک	۹
۱-۲- پیشینه و تحولات فعالیت مجرمانه مشترک در رویه قضایی دیوان‌های اختصاصی	۱۳
۲-۲- اجرای محدود، امفیهل فعالیت مجرمانه مشترک در دیوان رواندا	۳۳
۳-۲- عناصر فعالیت مجرمانه مشترک	۳۹
۱-۳-۲- عناصر مادی	۴۰
۱-۳-۲-۱- فعالیت مجرمانه مشترک: اشخاص متعددی تشکیل می‌شود: جزء نخست عنصر مادی	۴۱
۱-۳-۲-۲- برنامه، طرح یا هدف مشترک: جزء دوم عنصر مادی	۴۳
۱-۳-۲-۳- مشارکت متهم در فعالیت مجرمانه مشترک: جزء سوم عنصر مادی	۵۲
۲-۳-۲- عناصر روانی	۵۹
۱-۲-۳-۲- عناصر روانی گونه نخست فعالیت مجرمانه مشترک	۵۹
۱-۲-۳-۲- مشارکت داوطلبانه	۵۹
۲-۱-۲-۳-۲- قصد مشترک	۶۰
۲-۲-۳-۲- عناصر روانی گونه دوم فعالیت مجرمانه مشترک	۶۵
۱-۲-۲-۳-۲- علم و آگاهی شخصی	۶۵
۲-۲-۲-۳-۲- قصد پیشبرد هدف مجرمانه	۶۹
۳-۲-۲-۳-۲- قصد مشترک در جرم‌های مستلزم قصد خاص	۷۷
۳-۲-۳-۲- عناصر روانی گونه سوم فعالیت مجرمانه مشترک	۷۸
۱-۳-۲-۳-۲- قصد مشارکت و پیشبرد هدف مجرمانه	۷۸
۲-۳-۲-۳-۲- پیش‌بینی ماهیت جرم موردنظر و پیش‌بینی ارتکاب آن از سوی متهم ...	۸۱
۴-۲- رأی بدوی بردانین: محدودیت در توسعه فعالیت مجرمانه مشترک؟	۹۵
۱-۴-۲- رأی بدوی بردانین	۹۶

- ۲-۴-۲- علایم هشداردهنده قبل از رأی بدوی بردانین ۱۰۱
- ۲-۴-۳- ارزیابی سابقه موضوع در رأی بدوی بردانین ۱۰۶
- ۲-۴-۴- رویه قضایی پس از بردانین ۱۰۹
- ۲-۴-۵- ارزیابی تأثیر [رأی] بردانین ۱۱۸
- ۲-۵-۵- همکاری غیرمستقیم: شکل جدیدی از مسئولیت مبتنی بر هدف مشترک؟ ۱۱۹
- ۲-۵-۱- رأی بدوی استاکپج ۱۲۰
- ۲-۵-۲- پاسخ دادستان به آراء بدوی بردانین و استاکپج ۱۲۵
- ۲-۵-۳- تصمیم مارس ۲۰۰۶ میلوتونویچ ۱۲۸
- ۲-۵-۴- رأی تجدیدنظر استاکپج ۱۳۰
- ۲-۵-۱- رأی تجدیدنظر گاکومیتسی ۱۳۲
- ۲-۵-۶- ارزیابی تأثیر [آراء] میلوتونویچ، استاکپج و گاکومیتسی ۱۳۸
- ۲-۶-۶- فعالیت مجسمه‌ها، شترک و وجوه تشابه آن در دادگاه کیفری بین‌المللی و دیوان‌های بین‌المللی شده ۱۴۲
- ۲-۶-۱- دادگاه کیفری بین‌المللی ۱۴۲
- ۲-۶-۲- دادگاه‌های بین‌المللی شده ۱۴۷
- ۲-۶-۱-۲- دادگاه ویژه سیرائون (SCS) ۱۴۷
- ۲-۶-۲-۲- تیمور شرقی: هیأت‌های ویژه برای رسیدگی به جرم‌های خاص (SPST) ۱۵۲
- ۲-۶-۳-۲- شعب فوق‌العاده دادگاه‌های نامبوج (ECCC) ۱۵۵
- ۲-۶-۴-۲- دادگاه عالی جنایی عراق (SCT)، بلاً عنوان دادگاه ویژه عراق نامیده می‌شد (IST) ۱۵۶
- ۲-۷-۷- نتیجه‌گیری ۱۵۹
۳. مسئولیت مقامات مافوق ۱۶۳
- ۳-۱-۳- خاستگاه و تحولات دکترین مسئولیت مافوق ۱۶۷
- ۳-۱-۱-۳- خاستگاه دکترین مسئولیت مافوق ۱۶۷
- ۳-۱-۲- تحولات پس از جنگ جهانی دوم ۱۷۰
- ۳-۱-۳- تحولات تاریخی عناصر مسئولیت مافوق ۱۷۵
- ۳-۱-۳-۱- تحولات تاریخی عنصر رابطه مافوق- مادون ۱۷۵
- ۳-۱-۳-۱-۱- پرونده‌های پس از جنگ جهانی دوم ۱۷۶
- ۳-۱-۳-۱-۲- پروتکل‌های الحاقی ۱۸۱
- ۳-۱-۳-۱-۳- اساسنامه‌های دیوان‌های اختصاصی ۱۸۲
- ۳-۱-۳-۲- تحولات تاریخی عنصر روانی ۱۸۲
- ۳-۱-۳-۱-۲- پرونده‌های پس از جنگ جهانی دوم ۱۸۳

۱۹۲	۳-۱-۲-۲- پروتکل‌های الحاقی
۱۹۳	۳-۱-۲-۳- گزارش کاهان (کمیسیون تحقیق اسرائیل)
۱۹۴	۳-۱-۲-۴- اساسنامه‌های دیوان‌های اختصاصی
۱۹۵	۳-۱-۲-۵- اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی
۱۹۵	۳-۱-۲-۳- تحولات تاریخی عنصر «اقدام ضروری و معقول»
۱۹۵	۳-۱-۲-۱- «اتخاذ اقدامات ضروری و معقول» در پرونده‌های پس از جنگ جهانی دوم
۱۹۸	۳-۱-۲-۲- پرونده‌های پس از جنگ جهانی دوم: وظیفه
۱۹۹	۳-۱-۲-۳- پروتکل‌های الحاقی
۲۰۰	۳-۲- عناصر مسئولیت مقامات مافوق
۲۰۸	۳-۲- عنصر
۲۰۹	۳-۱-۱- وجود رابطه مافوق- مادیون بین متهم و شخصی که به خاطر عمل مجرمانه‌اش ادعا می‌شود و منحل شده می‌شود
۲۳۱	۳-۱-۲-۱- متهم می‌دانسته یا دلیلی وجود داشته که می‌دانسته که جرم موردنظر در شرف وقوع، در حال وقوع یا از سر یک یا چند نفر از زیردستان واقع شده است
۲۳۴	۳-۱-۲-۱-۱- سم‌واقی: نخستین جزء عنصر روانی
۲۳۶	۳-۱-۲-۱-۲- علم است: دوم عنصر روانی
۲۵۴	۳-۱-۲-۳- متهم از اتخاذ اقدامات ضروری و معقول به منظور منع یا مجازات جرایم زیردستان موردنظر کوتاهی کرده است
۲۵۷	۳-۱-۲-۱-۳- عنصر فرعی مشترک در قبایل کوتاهی نسبت به منع و کوتاهی نسبت به مجازات
۲۶۰	۳-۱-۲-۱-۲- شکل نخستین مسئولیت مافوق: کوتاهی نسبت به منع جرم‌ها
۲۶۴	۳-۱-۲-۱-۳- نوع دوم مسئولیت مافوق: کوتاهی نسبت به مجازات کردن
۲۷۲	۳-۳- قلمرو رفتار مجرمانه زیردست که ممکن است منجر به مسئولیت مافوق شود
۲۸۹	۳-۴- مسئولیت مافوق در دادگاه کیفری بین‌المللی و دیوان‌های بین‌المللی
۲۸۹	۳-۴-۱- دادگاه کیفری بین‌المللی
۲۹۰	۳-۴-۱-۱- معیارهای دوگانه
۲۹۵	۳-۴-۱-۲- عنصر روانی: معیاری بالا برای مقامات مافوق غیرنظامی
۲۹۸	۳-۴-۱-۳- رابطه سببیت
۳۰۰	۳-۴-۱-۳- جرایم گذشته و الزامات مستقل
۳۰۲	۳-۴-۲- دیوان‌های بین‌المللی شده (مختلط)
۳۰۲	۳-۴-۱-۲- دادگاه ویژه سیرالئون (SCSL)
۳۰۶	۳-۴-۲- تیمور شرقی: هیأت‌های خاص برای رسیدگی به جرایم شدید (SPSC)

- ۳-۴-۲-۳- شعب فوق‌العاده دادگاه‌های کامبوج (ECCC) ۳۱۰
- ۳-۴-۲-۴- دادگاه عالی جنایی عراق (SICT) ۳۱۱
- ۳-۵- نتیجه‌گیری ۳۱۴
۴. شرکت و معاونت در جرم ۳۱۹
- ۴-۱- شیوه‌های همکاری و مشارکت در نسل‌کشی: جرم‌های ناقص یا اشکال مسئولیت؟ ۳۲۳
- ۴-۲- رابطه بین «معاونت در جرم نسل‌کشی» و «شرکت در جرم نسل‌کشی» ۳۳۵
- ۴-۳- عناصر معاونت در جرم ۳۴۹
- ۴-۳-۱- عناصر مادی ۳۴۹
- ۴-۳-۱-۱- کمک عملی، تشویق یا حمایت معنوی: جزء نخست عنصر مادی ۳۵۰
- ۴-۳-۱-۱-۱- کمک عملی، تشویق یا حمایت معنوی متهم نسبت به فاعل اصلی در ارتکاب جرم ۳۵۰
- ۴-۳-۱-۱-۲- متهم ممکن است به صرف حضور در صحنه جرم کمک و معاونت کرده باشد ۳۵۳
- ۴-۳-۱-۲-۱-۱- اثبات مسئولیتی که تحت عنوان «معاونت در جرم از طریق ترک فعل» شناخته شده، در حقوق کیفری بین‌المللی وجود دارد؟ ۳۵۶
- ۴-۳-۱-۱-۲-۱-۲- متهم همکار است در برنامه‌ریزی، آمادگی یا اجرای جرم، پیش از، در حین، یا پس از ارتکاب جرم به نفع اصلی که کرده باشد ۳۶۲
- ۴-۳-۱-۱-۲-۱-۳- حضور فیزیکی متهم هنگام ارتکاب جرم از سوی فاعل اصلی لازم نیست ... ۳۶۴
- ۴-۳-۱-۲-۱-۳- تأثیر اساسی: جزء دوم عنصر مادی ۳۶۴
- ۴-۳-۱-۲-۱-۳- کمک عملی، تشویق یا حمایت معنوی تأثیر اساسی بر ارتکاب جرم از سوی فاعل اصلی داشته باشد ۳۶۴
- ۴-۳-۲- عناصر روانی ۳۶۷
- ۴-۳-۲-۱- اقدام عمدی ۳۶۷
- ۴-۳-۲-۱-۲- متهم عاقلانه و با علم یا آگاهی از این که عمل او کمک، تشویق، یا حمایت معنوی به فاعل اصلی محسوب می‌شود، اقدام کرده باشد ۳۶۷
- ۴-۳-۲-۲- علم و آگاهی نسبت به وقوع جرم ۳۶۹
- ۴-۳-۲-۲-۱- متهم از عناصر اساسی ارتکاب مادی جرم، از جمله حالت روانی مرتکب آگاه بوده باشد ۳۶۹
- ۴-۳-۲-۳- قصد لازم معاون جرم در جرم‌های مستلزم قصد خاص ۳۷۳
- ۴-۴- عناصر شرکت در جرم نسل‌کشی ۳۷۵
- ۴-۴-۱- کمک عملی، تشویق یا حمایت معنوی: جزء نخست عنصر مادی ۳۷۶
- ۴-۴-۱-۱- متهم کمک عملی، تشویق یا حمایت معنوی به فاعل اصلی در ارتکاب جرم داشته است ۳۷۶

۳۷۷	۲-۴-۴- تأثیر اساسی: جزء دوم عنصر مادی
۳۷۷	۱-۲-۴-۴- کمک عملی، تشویق یا حمایت معنوی تأثیر اساسی بر ارتکاب جرم از سوی فاعل اصلی داشته باشد
۳۷۸	۳-۴-۴- عناصر روانی: اقدام عمدی و آگاهانه نسبت به جرم
۳۷۸	۱-۳-۴-۴- متهم عامدانه اقدام کرده و از عناصر اساسی جرم نسل کشی از جمله حالت روانی مرتکب آگاه بوده باشد
۳۷۹	۵-۴- مشارکت و معاونت در جرم در دادگاه کیفری بین‌المللی و دیوان‌های بین‌المللی شده
۳۷۹	۱-۵-۴- دادگاه کیفری بین‌المللی
۳۸۳	۲-۵-۴- دیوان‌های بین‌المللی شده
۳۸۳	۱-۲-۵-۴- دادگاه ویژه سیرالئون (SCSL)
۳۸۶	۲-۱-۵-۴- نیمور شرقی: هیأت‌های ویژه برای رسیدگی به جرم‌های خاص (SPSC)
۳۸۷	۳-۲-۵-۴- شعبه ویژه العاده دادگاه‌های کامبوج (ECCC)
۳۸۹	۴-۲-۵-۴- دادگاه عالی جنایی عراق (SICT)
۳۹۱	۶-۴- نتیجه‌گیری
۳۹۵	۵. برنامه‌ریزی، تحریک کردن و دستورات دادن
۳۹۷	۱-۵- تحولات عناصر برنامه‌ریزی، تحریک کردن و دستور دادن در رویه قضایی دیوان‌های اختصاصی
۴۰۸	۲-۵- عناصر برنامه‌ریزی
۴۰۸	۱-۲-۵- طرح رفتاری با قصد یا آگاهی از احتمال اساسی
۴۱۱	۲-۲-۵- کمک اساسی
۴۱۲	۳-۵- عناصر تحریک کردن
۴۱۲	۱-۳-۵- تشویق رفتاری با قصد یا آگاهی از احتمال اساسی
۴۱۷	۲-۳-۵- کمک اساسی
۴۱۹	۴-۵- عناصر دستور دادن
۴۱۹	۱-۴-۵- دستور دادن به منظور دخالت در رفتاری با قصد یا آگاهی از احتمال اساسی
۴۲۱	۲-۴-۵- سمت متهم
۴۲۵	۳-۴-۵- کمک مستقیم و اساسی
۴۲۵	۵-۵- برنامه‌ریزی، تحریک کردن و دستور دادن در دادگاه کیفری بین‌المللی و دیوان‌های کیفری بین‌المللی شده
۴۲۶	۱-۵-۵- دادگاه کیفری بین‌المللی
۴۲۸	۲-۵-۵- دیوان‌های بین‌المللی شده
۴۲۸	۱-۲-۵-۵- دادگاه ویژه سیرالئون (SCSL)
۴۳۰	برنامه‌ریزی

۴۳۰	تحریک کردن
۴۳۰	دستور دادن
۴۳۲	۵-۲-۲- تیمور شرقی: هیأت‌های ویژه برای رسیدگی به جرم‌های خاص (SPST).....
۴۳۴	۵-۲-۳- شعب فوق‌العاده دادگاه‌های کامبوج (ECCC).....
۴۳۴	۵-۲-۴- دادگاه عالی جنایی عراق (SICT).....
۴۳۶	۵-۶- نتیجه‌گیری.....
۴۳۹	۶. محکومیت‌های متعدد و تعیین کیفر.....
۴۴۱	۶-۱- گزینش بین اشکال مسئولیت.....
۴۴۸	۶-۱-۱- محکومیت‌های متعدد بر اساس بیش از یک شیوه مسئولیت مذکور در ماده ۶/۷ (۱).....
۴۵۳	۶-۱-۲- محکومیت‌های متعدد بر اساس ماده ۶/۷ (۱) و ۶/۷ (۳).....
۴۶۷	۶-۲- اشکال مسئولیت و تعیین کیفر.....
۴۷۹	۷. نتیجه‌گیری.....
۴۸۲	۷-۱- نوآوری‌ها: حقوق مربوط به شیوه‌های مسئولیت در دیوان‌های اختصاصی.....
۴۸۵	۷-۲- تأکید رویه قضایی دیوان‌ها بر مسئولیت ناشی از ارتکاب [جرم].....
۴۹۰	۷-۳- محدودیت‌های مربوط به مشخصه بدوی در گزینش اشکال مسئولیت.....
۴۹۱	۷-۴- تحولات آینده حقوق مربوط به اشکال مسئولیت.....
۴۹۳	پیوست.....
۴۹۳	عناصر اشکال مسئولیت در حقوق کیفری بین‌المللی.....
۴۹۳	فعالیت مجرمانه مشترک.....
۴۹۳	الف- عناصر مادی (مشترک نسبت به همه گونه‌های سه‌گانه، به جز موارد خاص).....
۴۹۳	ب- عناصر روانی دسته نخست (فعالیت مجرمانه مشترک ۱).....
۴۹۳	ج- عناصر روانی دسته دوم (فعالیت مجرمانه مشترک ۲).....
۴۹۴	د- عناصر روانی دسته سوم (فعالیت مجرمانه مشترک ۳).....
۴۹۴	مسئولیت مقام‌های مافوق.....
۴۹۵	معاونت در جرم.....
۴۹۵	الف- عناصر مادی.....
۴۹۵	ب- عنصر روانی.....
۴۹۶	برنامه‌ریزی.....
۴۹۶	تحریک کردن.....
۴۹۶	دستور دادن.....
۴۹۶	مقایسه عناصر روانی لازم، در رابطه با قصد، برای تحمیل مسئولیت بر اساس هریک از شیوه‌های مسئولیت.....

دیباچه

حقوق کیفری بین‌المللی رشته حقوقی نوینی است که از حقوق بین‌الملل و حقوق کیفری ریشه گرفته است. تا زمان محاکمات نورنبرگ، حقوق کیفری بین‌المللی، تا حدودی در عملکرد خود افقی باریک داشت، یعنی، عمدتاً شامل همکاری بین دولت‌ها به منظور پیش‌گیری از جرم‌های داخلی می‌شد. بنابراین، استرداد مشخصه اصلی حقوق کیفری بین‌المللی محسوب می‌شد. البته، جرم‌های بین‌المللی نظیر دزدی دریایی و تجارت برده نیز وجود داشته است که نظم بین‌المللی را تهدید می‌کردند، لیکن هیچ مرجع بین‌المللی برای تعقیب این جرم‌ها وجود نداشت. در نتیجه، چنین جرم‌های نقشی غیراساسی در حقوق کیفری بین‌المللی ایفاء می‌کردند. در سال ۱۹۳۷، نخستین تلاش‌ها برای تشکیل یک دادگاه کیفری بین‌المللی برای رسیدگی به ترورسم آغاز شد، لیکن معاهده ورودنظر برای این مقصود هرگز به مرحله اجرا در نیامد. محاکمات نورنبرگ و توکیو، آغاز شکل‌گیری حقوق کیفری بین‌المللی مدرن محسوب می‌شوند- یعنی، تعقیب اشخاص در دادگاه‌های کیفری بین‌المللی به خاطر ارتکاب جرم علیه نظم بین‌المللی. هرچند، دادگاه‌های نورنبرگ و توکیو به خاطر آن چه «عدالت پیروز» خوانده می‌شد، مورد انتقاد قرار گرفتند، لیکن آن‌ها در توسعه رویه قضایی به منظور تعقیب جرم‌های بین‌المللی موفق شدند، به گونه‌ای که هنوز دادگاه‌ها به آراء آن‌ها استناد می‌نمایند. تلاش‌ها به منظور ایجاد یک دادگاه کیفری بین‌المللی دائمی شکست خورد و بحث و گفت و گو و رویاپردازی درباره ایجاد چنین دادگاهی را برای چهل سال به دانشگاهیان رساندند.

این وضعیت با پایان جنگ سرد و تأسیس دیوان‌های یوگسلاوی سابق و رواندا به کلی تغییر یافت. سرانجام، جامعه بین‌المللی، دو دیوان بین‌المللی واقعی برپا داشت تا اجرای عدالت را تجربه کند. حقوق کیفری بین‌المللی «عمودی»- یعنی پیگرد اشخاص در دادگاه‌های کیفری بین‌المللی به اتهام جرایم بین‌المللی- به یک واقعیت بدل شد. به هر حال، هنوز دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق و دیوان کیفری بین‌المللی برای رواندا شروع به کار نکرده بودند که نگاه‌ها به سمت ضرورت تأسیس یک دادگاه کیفری بین‌المللی دائمی معطوف گردید، دادگاهی که جرایم را نه تنها در یوگسلاوی سابق و رواندا، بلکه در سراسر جهان تحت پیگرد قرار دهد. پیشنهاد تشکیل چنین دادگاهی که از سوی کمیسیون حقوق بین‌الملل مطرح شده

بود، مورد استقبال حقوق‌دانان بین‌المللی قرار گرفت و بی‌درنگ بر آن شدند تا در کنفرانس رم ۱۹۹۸ که به منظور تأسیس یک دادگاه کیفری بین‌المللی برپا شد، مشارکت نمایند. هر چه شمار دولت‌های تصویب‌کننده اساس‌نامه رم، رو به فزونی می‌گذاشت، نگاه‌ها به سوی دادگاه کیفری بین‌المللی متمرکز می‌شد، تا این که نهایتاً در سال ۲۰۰۲ این دادگاه تشکیل شد. از آن هنگام [تاکنون]، نوشته‌های بسیاری از جمله کتاب‌ها و مقاله‌هایی به ساختار، صلاحیت، آیین دادرسی و حقوق ماهوی دادگاه کیفری بین‌المللی اختصاص یافته است.

در سال‌های اخیر، تا حدودی به واسطه دلسردی ناشی از شروع کند و بطنی دادگاه کیفری بین‌المللی، آونگ حقوق کیفری بین‌المللی به همان نقطه‌ای بازگشت که پیش از این همواره در آن قرار داشت - یعنی دیوان‌های اختصاصی. در طول دوره اشتیاق و انتظار برای تشکیل یک دادگاه کیفری بین‌المللی، دیوان یوگسلاوی سابق و رواندا به طور جدی شروع به تعقیب مجرمان بین‌المللی در قبال شدیدترین جرایم بین‌المللی شناخته شده برای بشریت نمودند - یعنی نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی. محاکمه اسلوبدان میلوشوویچ توجه زیادی را در مطبوعات برانگیخت، اما توجه ناچیزی به فعالیت‌های روزمره دیوان یوگسلاوی سابق و رواندا معطوف شد. اما مفصل دقیق و کاملاً مستدلی از سوی قاضیانی با پیشینه‌ها و تجارب قضایی مختلف صادر شد، است. چنین آرایه‌ای یک حقوق کیفری بین‌المللی نوین که حقیقتاً بین‌المللی یا فراملی است برپا شد. دادگاه‌های کیفری ملی و دیوان‌های نورنبرگ و توکیو پدید آورده است، و با کامیابی بین حقوق‌کنری ملی و بین‌المللی، حقوق بشردوستانه و حقوق بشر همگرایی برقرار نموده است. همزمان دیوان‌های یوگسلاوی سابق و رواندا، نهادهای فعالی ایجاد کرده‌اند که قاضیان و حقوق‌دانانی را از بسیاری کشورها جذب می‌نمایند، قاضیان و حقوق‌دانانی که در تعهداتشان به عدالت بین‌المللی همبسته و همزبانند. امروزه، بیش از ۱۰۰۰ حقوق‌دان و دستیار حقوقی که بعضاً ظرفیت حضور در دیوان‌های بین‌المللی را دارند به خدمت گرفته شده‌اند - و بیش‌تر آن‌ها در استخدام دیوان‌های یوگسلاوی سابق و رواندا هستند و در سمت‌های مختلفی مشغول فعالیت می‌باشند.

آثار منتشره در این زمینه با تحولات پیشروی دیوان‌های یوگسلاوی سابق و رواندا هماهنگ نیست. نوشته‌های مربوط به این دادگاه‌ها، به ویژه، در مقایسه با نوشته‌های مربوط به دادگاه کیفری بین‌المللی کم شمارند. با این حال، نوشته‌های مربوط به دیوان‌های یوگسلاوی سابق و رواندا بیش از آن که بر حقوق ماهوی به کارگرفته شده تمرکز نمایند بر ساختار دیوان‌ها و آیین دادرسی آن‌ها تأکید دارند. از این رو، انتشار مجموعه کتاب‌های فعالان حقوق کیفری بین‌المللی، با اختصاص یک جلد به اشکال مسئولیت و اختصاص سایر جلد‌ها به عناصر جرم‌ها رخدادی به موقع و به هنگام است. کتاب حاضر، توسط سه تن از حقوق‌دان جوان متخصص در حقوق کیفری

بین‌المللی که در دیوان یوگسلاوی سابق کاملاً کار آزموده شده و مستقیماً در تکامل حقوق پیشاروی دیوان یادشده درگیر بوده‌اند، به رشته تحریر درآمده است، آن‌ها حقوق ماهوی دیوان‌ها را عمدتاً از چشم‌انداز کارورزان و فعالان حقوق کیفری بین‌المللی و با نظر داشت نیازهای و کیلان نوعی نوشته‌اند. به هر حال، همان‌گونه که از نویسندگانی با چنان اعتبار برجسته دانشگاهی انتظار می‌رود، مطالعه کتاب حاضر هم برای استادان و هم دانشجویان حقوق جذابیت دارد.

ناگزیر، چون دیوان یوگسلاوی سابق و دیوان رواندا، پر بارترین منبع حقوق کیفری ماهوی را فراهم می‌سازند، نوشتار حاضر به [تحلیل] رویه قضایی این دیوان‌ها اختصاص دارد. البته، نسبت به رویه قضایی سایر دیوان‌ها نیز بی‌توجه نبوده‌اند، از جمله مهم‌ترین آن‌ها، مقررات دادگاه‌های نورنبگ و توکیو، و حقوق و ساختار سایر دادگاه‌های بین‌المللی یا بین‌المللی شده - نظیر دادگاه ویدسیرالئون (SCSL)، هیأت‌های خاص رسیدگی کننده به جرم‌های شدید در تیمور شرقی (SPSC)، دراز عالی جنایی عراق (SICT)، شعب فوق‌العاده دادگاه‌های کامبوج (ECCC) و هم چنین دادگاه کیفری بین‌المللی - نیز مورد بررسی قرار گرفته‌اند. مقررات دیوان کیفری بین‌المللی، مندرج در اسناد اولیه آن که به جنایات و عناصر جنایات می‌پردازند، مورد توجه خاص بوده‌اند.

جلد نخست، به مسئولیت کیفری اشخاص در حقوق کیفری بین‌المللی اختصاص دارد. این مقررات در تکاپوی آن است تا تمام شیوه‌ها و طریقه‌ها را در بر گیرد که یک نفر ممکن است به واسطه آن‌ها به ارتکاب جرمی کمک نموده و به موجب این مقررات مسئول شناخته می‌شود. هدف این است تا تضمین نماییم که نه تنها مرتکب ما می‌تواند به اشخاص عالی - یا میان - رتبه، اعم از نظامی یا غیرنظامی - که بارها از مسئولیت در قبال ارتکاب جرم معاف گردیده‌اند، بتوانند مسئول شناخته شوند. در نتیجه، جلد نخست کتاب حاضر بر اساس مثال مختلف مشارکت در جرم‌های بین‌المللی، فعالیت مجرمانه مشترک، مسئولیت مقامات مافوق، شرکت در جرم و برنامه‌ریزی و تحریک جرم‌های بین‌المللی تأکید دارد. جلد دوم، شامل عناصر جرم‌های مهم بین‌المللی نظیر نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت و جنایات جنگی از نقطه نظر مقررات دیوان‌های بین‌المللی اختصاصی و سایر دیوان‌ها می‌شود. نویسندگان کتاب حاضر به بیان یا توصیف صرف مقررات بسنده نکرده‌اند. بلکه، رویکرد دیوان‌های مختلف، و رویکرد قضات مختلف در یک دیوان واحد را با هم مقایسه نموده و تشابهات و تعارضات آن‌ها را روشن ساخته‌اند؛ و تصمیمات را به دقت مورد نقد و تحلیل قرار داده‌اند. همین طور، دیدگاه‌های اندیشمندان مدنظر قرار گرفته و در درون متن ادغام شده‌اند.

مجموعه کتاب‌های فعالان حقوق کیفری بین‌المللی عمدتاً، و در وهله نخست، به یک فعال حقوق کیفری بین‌المللی، صرف‌نظر از دادگاه او کمک خواهد کرد. اما، در عین حال به رشد

مجموعه‌ای از فعالان ملی درگیر در رویه عملی حقوق کیفری بین‌المللی در دادگاه‌های داخلی نیز کمک خواهد کرد. از آن جایی که اساس‌نامه دیوان کیفری بین‌المللی (رم)، مطابق با اصل صلاحیت تکمیلی، در وهله نخست، صلاحیت رسیدگی را به دادگاه‌های داخلی می‌دهد، انتظار می‌رود این دسته از حقوق‌دانان رشد و ترقی نمایند.

جا دارد به گیدئون بوآس، جیمز بیشاف و ناتالی رید، به خاطر نگارش این اثر شادباش گفت، اثری که کانون توجه آن بر تجزیه و تحلیل رویه قضایی به عنوان منبع مهم حقوق کیفری بین‌المللی معاصر - یعنی مقررات دیوان‌های اختصاصی - تمرکز داشته و در عین حال، همه دیگر منابع این شاخه به سرعت رو به گسترش حقوق را نیز در نظر دارد. کارورزان، استادان دانشگاه‌ها و دانشجویان، چیزهای بسیاری از این پژوهش درخشان و پربار خواهند آموخت.

جان دوگارد

لاسه

مقدمه مترجم

حقوق کیفری بین‌المللی با جهشی فوق‌العاده و قابل تحسین در سده بیستم میلادی توانسته است به موفقیت‌های مهمی نایل آید. حقوق کیفری بین‌المللی از مرحله تدوین عبور کرده و توانسته است در مسیر کاربست مفاهیم حقوق کیفری حرکت کند. وجود اساس‌نامه‌های متعدد، تشکیلات دادگاه‌های کیفری بین‌المللی و بین‌المللی شده و گنجینه رویه قضایی بین‌المللی را سامان می‌دهند، بیان‌گر اهمیت و ارتقاء جایگاه این رشته می‌باشد. مفاهیم به کار گرفته شده در اساس‌نامه‌های دادگاه‌های کیفری بین‌المللی و بین‌المللی شده، به‌ویژه، اساس‌نامه دادگاه کیفری بین‌المللی (ICC) با ابهامات و تردیدهای فراوانی روبرو بوده است. تدوین‌کنندگان اساساً تلاش کرده‌اند از عناوین جرم‌ها و مفاهیم مبهم و غیردقیق استفاده کنند. عناوین به نحوی گسترده باشد تا تمامی افعال یا ترک افعال افراد را نیز در برگیرد. از این رو، دادگاه‌های کیفری در تبیین و تفسیر عناصر و ترکیب‌های مفاهیم حقوقی بسیار دشوار است. در این کتاب، مفاهیم به کار گرفته شده تاب تفاسیر گوناگون را دارد. همان‌گونه که از مطالعه کتاب نیز به دست می‌آید اختلاف نظر پیرامون مفاهیم و واژگان به کار گرفته شده در اساس‌نامه‌ها و دادگاه‌های کیفری بین‌المللی بسیار زیاد است.

دوازده سال پیش من نخست، کتاب حقوق کیفری بین‌المللی نوشته آقای گریانک ساک کیتی چایساری استاد و رئیس بنیاد حقوق بین‌الملل آسیا را ترجمه کردم که چاپ چهارم آن از سوی انتشارات جنگل (جاودانه) چاپ و منتشر گردیده است. موضوع کتاب برزبور اصول کلی حقوق کیفری بین‌المللی و نیز جنایات خاص بین‌المللی بوده است، اما، در این کتاب به اختصار به شیوه‌ها یا اشکال مسئولیت نیز پرداخته شده است.

کتاب حاضر در پیوستار مطالب کتاب فوق، به تفصیل پیرامون شیوه‌ها یا اشکال مسئولیت پرداخته است که در زمینه موضوعات آن منابع زیادی در ایران وجود ندارد. شیوه‌ها یا اشکال مسئولیت که در این کتاب مورد مطالعه قرار گرفته‌اند عبارتند از: فعالیت مجرمانه مشترک (JCE)، مسئولیت مقامات مافوق (فرماندهی)، شرکت و معاونت در جرم، دستور دادن، تحریک کردن و برنامه‌ریزی و تعدد جرم و شیوه تعیین کیفر در حالت تعدد جرم. نکته محوری کتاب نیز تحلیل رویه قضایی به عنوان منبع مهم حقوق کیفری بین‌المللی معاصر - یعنی مقررات

دیوان‌های اختصاصی - و هم چنین دیوان کیفری بین‌المللی و بین‌المللی شده می‌باشد. متن اصلی کتاب که توسط سه نفر از کارکنان دیوان کیفری بین‌المللی برای یوگسلاوی سابق نوشته شده، بسیار سخت و دشوار است و ترجمه آن حدود چهار سال طول کشید و من بارها ناچار شده‌ام مطالبی را در گروه ذکر کنم تا متن کتاب را برای خوانندگان آسان سازم. کتاب حاضر که یک متن فنی و تخصصی است می‌تواند برای دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری و نیز عموم محققان و پژوهش‌گران مفید و مناسب باشد.

جا دارد از مساعدت‌های فراوان همسر مهربانم در ایجاد شرایط روحی و روانی مناسب برای پرداختن به ترجمه کتاب حاضر و همراهی فرزندان عزیزم در این مسیر و نیز از کمک‌های سرکار خانم فروش آصفی کارشناس خوش اخلاق گروه حقوق سپاس‌گزاری نمایم. هم چنین کمک‌های بی‌شایبه استاد ارجمند دکتر عباس امام رودبندی عضو هیأت علمی فرهیخته دانشگاه شهید چمران اهواز در پیراستگی و اصلاح بسیاری از مطالب جای تشکر فراوان دارد. سپاس‌گزاری مندرجی از مساعدت‌های ویژه آقایان سجاد مدیر محترم انتشارات جنگل و امین لشکری مسئول فنی انتشارات مزبور کم‌ترین سخنی است که می‌توان بیان داشت. در پایان، از تمامی استادان، دانشجویان و پژوهش‌گران درخواست می‌شود کژی‌ها و کاستی‌های کتاب را از طریق ایمیل Housein_aghaei@yahoo.com به آگاهی اینجانب برسانند.

حسین آقایی جنت‌مکان

۱۳۹۴/۸/۱۵ خورشیدی